המכון התורני

ניתן לקבל את העלון כל שבוע
במייל: 0527615936b@gmail.com

להערות והארות:
0527615936b@gmail.com
מתקבלות
עבודות הקלדה ועימוד
ב'מכון התורני'
רחוב האומן 27 ירושלים.
טל: 0533194867

מאורות השבת

• מן הפרשה
• מן המדרש

שע"י **המכון התורני** ירושלים

חיי שרה - תשפ"ז | גליון 237 | הפקה ועריכה: הרב נעם יעקובי שליט"א וצוות המכון התורני

"וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה" (בראשית כג, א).

מתי מעלת נקיות חטא

'בת מאה כבת עשרים לחטא, ובת עשרים כבת שבע ליופי' (רש"י).

בא וראה כמה רחוקה השקפת חכמים מההשקפה השכיחה בינינו, ולא לאשרנו.

את היופי ראו ב'בת שבע', ולא ב'בת עשרים'. ואלו את הנקיות מחטא ראו ב'בת העשרים' ולא ב'בת השבע'! רגילים אנו לדבר על תם הילדות, אבל מצג שוא הוא, כי אין תם אלא במקום התמודדות והתגברות. רק בגיל עשרים, עם תסיסת ונסיונות גיל הנעורים, תשובה הנקיות החטא.

(רבי שמשון רפאל הירש)

*

"וַאדֹנָי בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל" (בראשית כד, א).

מצות סוכה

פעם בחול המועד סוכות שאל הגר"א זצוק"ל את תלמידיו, מנין שקיים אברהם אבינו מצות סוכה ולא היה מי שישיב על זה, ויען ויאמר איתא במדרש "וה' ברך את אברהם בכל" זו סוכה, ויהיו כמתמיהים, ויאמר, "בכל" ר"ת, "בַּסֻּכּוֹת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים" (ויקרא כג, מב), "כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּת" (ויקרא כג, מב), "לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (ויקרא כג, מג) (דברי אליהו).

יש להבין מדוע מצות סוכה מתיחסת דוקא לאברהם. ויתיישב בדברי המדרש רבה (וירא מח, י): אמר הקב"ה לאברהם אתה אמרת "וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ" (בראשית יח, ד), אני פורע לבניך במדבר בישוב ולעת"ל, "פָּרַשׂ עָנָן לְמָסָךְ" (תהלים קה, לט) הרי במדבר. בארץ מנין "בַּסֻּכּוֹת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים" (ויקרא כג, מב). לעתיד לבא מנין שנאמר "וְסֻכָּה תִּהְיֶה לְצֵל יוֹמָם" (ישעיהו ד, ו), הרי שג' מתנות אלו בזכות אברהם, וזהו "וה' ברך את אברהם בכל" זו סוכה.

והנה ג' הפסוקים שהביא הגר"א הם לשון עבר הווה ועתיד, ואולי הם כנגד הג' מתנות, "בסוכות תשבו" הוא כנגד סוכות דכל שנה ושנה, "כל האזרח בישראל ישבו" לשון עתיד רומז על סוכות דלעתיד לבא, "ובסוכות הושבתי" הוא בעבר כנגד סוכות שבמדבר. (עטרותיהם - הרב דוד פלק)

מן הפרשה

פחד וחששות בקיום המצוות

"וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל עַבְדּוֹ זְקַן בֵּיתוֹ הַמֹּשֵׁל בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ שִׂים נָא יָדְךָ תַּחַת יַרְכִּי, וְאַשְׁבִּיעֲךָ בַּה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ" (בראשית כד, ב-ג).

צריך להבין למה פרט הכתוב כל הסימנים "עבדו זקן ביתו" ו"מושל בכל אשר לו", מה נפקא מינה מזה, והיה די לומר 'ויאמר אל עבדו שים נא' וגו'. עוד צריך להבין שהרי מצינו שהפקיד אברהם בידי עבדו זה את כל קנינו, כדאיתא (רש"י פסוק לו) שמסר בידו שטר מתנה על כל נכסיו להראות למשפחת האשה, ונמצא שהאמין בְּיַשְׁרוּתוֹ שלא ימעל בפיקדונו, וא"כ למה לא האמינו שלא יקח אשה מבנות כנען עד שהוצרך להשביעו.

וכתב בספר "באר מים חיים" **שהכתוב מגיד בזה צדקת אברהם ידיד ה' אשר בהגיעו לעשות אחת ממצוות ה' עשה בכל התחבולות וחשב בכל המחשבות לעשותו על צד היותר טוב, ופחד ורעד על אחת מני אלף אולי יארע לו דבר תקלה.** והנה אברהם צדיק גדול וקיים כל התורה ובודאי קיים אומרם (אבות פ"א מ"ו) 'הוי דן את כל האדם לכף זכות' והחזיק הכל לצדיק בעיניו, ומכל שכן לאליעזר עבדו שהיה נאמן ביתו ועל פיו ישק כל ענייני חפצי אברהם וכל אשר לו נתן בידו, **מכל מקום כשהיה צריך לשלחו לדבר מצוה לישא אשה ליצחק ממשפחתו ומבית אביו ולא היה רוצה בשום אופן לקחת לו אשה מבנות כנען על זה לא האמינו על דברו בשום אופן, אחר כל הנאמנות שהיה לו אצלו, עד אחר השביעו באלוקים ובנקיטת חפץ בשבועה דאורייתא ולא בסתם נדר או שבועה בלא שם.**

ומוסיף בדברים כדרבונות, ללמוד מהנהגת אברהם אבינו ע"ה הדרך הישרה **שצריך איש ישראל לצעוד בה, שלא לעשות הדברים הטפלים עיקר וח"ו לזלזל בעניינים שבקדושה**, וזה לשונו: 'מה שאין כן בבני עמנו בדורותינו היום עושים ההיפוך אשר אם יבוא אחד ובידו סכין לשחוט ויאמר כי הוא שוחט ובודק ומומחה יאמינו בכל שהוא ולא ישאול ויחקור וידרוש עליו כל כך ויאמר מן הסתם כל המצויין אצל שחיטה מומחין הם, וכמו כן אם אחד יביא יין וחלב או דג וכדומה מדברים הנמצאים בהם חשש איסור, או אם יתנו לפניו דברים הצריכים בדיקה מתולעים כמו חומץ וקטניות והדומה להם יאמר מן הסתם יהודי מוחזק בכשרות הוא ואינו חשוד להאכיל דבר שאינו ראוי לאכול, ולא כן יעשה אם יבוא אחד ללות מאתו מעות או שאר דבר חפץ לא יאמין לו כפשוטו בשום אופן עד אשר ידרוש ויחקור וישאל היטב עליו מי הוא זה ואיזה הוא ואם נאמן הוא או אינו כל כך ויצטרף כל הספיקות למען לא יתן לו, ואם כבר ירצה ליתן יעמיד עליו עדים ויכתב בספר וחתום ויפחד וירעד עד כלות הזמן אולי לא ישלם לו, והכל כי זה הוא העיקר בעיניו בכל עבודתו שעובד בעולם הזה', עכ"ל.

(משחת שמן - רבי חיים שאול קוריפמאן)

גדולה גמילות חסדים - ובפרט חסד רוחני

יש להבין למה האריכה התורה כל כך במעשה החסד של רבקה, והלא גופי תורה נכתבים בקיצור וברמז, ומה פשר האריכות כאן. אבל באמת מעשה החסד של רבקה נכתב לדורות, מפני שיש להתבונן בו וללמוד ממנו הרבה ענינים למעשה בהלכות חסד.

רבקה הרבתה במעשה חסד זה כפי יכולתה, עד שהשקתה את אליעזר ואת כל הגמלים. ויש ללמוד עד כמה הטריחה עצמה בשבילם, שהרי בפרשה מצינו שאליעזר ביקש ממנה רק "הַטִּי נָא כַדֵּךְ" (בראשית כד, יד), שלא תצטרך להוריד את הכד מעל שכמה, אלא שתערה קצת מים כשהכד עדיין על שכמה. והיא לא עשתה כן, אלא "וַתּוֹרֶד כַּדָּהּ עַל יָדָהּ" (שם פסוק יח), שהורידה את הכד אף שהיה כבד והיתה לה טירחא יתירה להורידו ולהעלותו אח"כ. והיא עשתה כל זה מפני שרצתה לקיים את החסד בשלימות.

והנה החפץ חיים בספר "אהבת חסד" ביאר ענינה של גמילות חסדים. ועולה מדבריו שהחסד הוא יסוד עיקרי בעולם, שהרי כל קיום העולם הוא חסד מאתו יתברך, ואם אנו נוהגים במידה זו הרי הוא ינהג עמנו מדה כנגד מדה, ובזה מתקיים העולם. ועוד הלא תכליתה של הבריאה היא רצון הבורא להיטיב עם בריותיו, וכמו שכתב ה"מסילת ישרים" (ריש פרק א') 'האדם לא נברא אלא להתענג על ה' וליהנות מזיו שכינתו'. והדרך להידבק בה' וליהנות מזיו שכינתו היא ללכת בדרכיו ולהתנהג במידותיו. וממילא מי שגומל חסד עם הבריות נעשה דבק בקב"ה ובמדותיו, ויוכל לזכות לכל טוב בזה ובבא. ומטעם זה אחד מסימני ישראל הוא 'גומלי חסדים', כדאיתא ביבמות (עט, א): 'שלשה סימנים יש באומה זו הרחמנים והביישנין **וגומלי חסדים**'. מדה זו של הקב"ה - חסד, מוטבעת בטבע של כל אחד מבני ישראל, להיות דומה לו יתברך ולגמול חסדים עם ברואיו.

והרי אמרו 'גדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני השכינה' (שבת קכז, א). והטעם משום שבהכנסת אורחים הוא בגדר **ונותן**, ובקבלת פני השכינה היא בגדר **מקבל**, וכשאדם נותן ומשפיע לאחרים הוא הולך בדרכי הקב"ה, ובזה הוא דומה להקב"ה ומתדבק בו יותר.

וכל זה נאמר בחסדה של רבקה שהיה חסד גשמי שהוא מוגבל. אבל מי שיכול לעשות חסד רוחני הוא חשוב הרבה יותר, שהרי הוא חסד נצחי. למשל מי שעוזר לחברו בהבנת גמרא או תוספות, הרי זה חסד בנצחיותו של חברו. וכן הוא אם עוזר לאיש ישראל לקיים איזו מצוה, ובלי עזרתו לא היה עושה אותה מצוה כלל. וכל שכן מי שמביא אדם שאינו שומר תורה ומצות שיקבל על עצמו עול תורה ומצוות.

התורה האריכה לתאר לנו חסדה של רבקה, להראות שאף מעשה חסד שהוא בדבר גשמי ומוגבל, אף זה נחשב לדבר גדול, ועשתה רבקה החסד בזריזות ובחשק גדול. ואם כן,

כמה היתה מאריכה בתיאור מעשי החסד של אותם אנשים העוסקים כל ימיהם לקרב את כלל ישראל לאביהם שבשמים, ושיקבלו עליהם עול תורה ומצוות. ואם עשתה רבקה החסד בזריזות ובחשק גדול, כל שכן שיש להזדרז בחסד רוחני שהוא נצחי. (עץ החיים - רבי חיים מינץ)

"שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה" (בראשית כג, א).
'כולם שוים לטובה' (רש"י).
מי שאין לו בנים חשוב כמת, אבל שרה היא היתה למעלה מטבע אנושי, ולא הרגישה צער שאין לה בן כלל, כי הרגשת נפשה היתה בדברים הרוחניים למעלה מכל טבע הנשים, ואף אלו השנים שלא היה לה בן היו אצלה לטובה כמו כשהיה לה. וזה מה שהקדים רש"י כאן למ"ש להלן (בד"ה לספד לשרה) שפרחה נשמתה, שלא נאמר שמפני שחסה ודאגה בזה שהיתה נשארת בלא זרע, אלא מטעם הנ"ל. (רבי יעקב קאנטראוויץ גאב"ד טימקאוויץ וראש ישיבת תורה ודעת דודו של רבי משה פיינשטיין)

מן המדרש

"לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה לְעֵינֵי בְנֵי חֵת". אמר רבי אלעזר, כמה דיות משתפכות [הרבה דיו משתפך לחינם], **כמה קולמוסין** [שכותבים עמהם] **משתברין** [על ידי כתיבה מרובה], **כדי לכתוב "בני חת"** מספר רב של פעמים, שלכאורה הוא שלא לצורך. ויש לבאר את טעם הדבר, שהרי **עשרה פעמים כתיב "בני חת", "בני חת", עשרה כנגד עשרת הדברות, ללמדך, שכל מי שהוא מברר צדיק**, זה נחשב **כאלו** הוא **מקיים** את **עשרת הדברות**, שעל ידי שמסייעים בידו של הצדיק, הרי הוא יכול לעסוק בתורה ובקיום מצוותיה. וגם בני חת סייעו בידיו של אברהם לקנות את השדה מידי עפרון, ונחשב להם כאילו קיימו את עשרת הדברות.

מדרש רבה חיי שרה נח, ח

"לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה לְעֵינֵי בְנֵי חֵת" (בראשית כג, יח). **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כַּמָּה דְיוֹת מִשְׁתַּפְּכוֹת, כַּמָּה קוּלְמוֹסִין מִשְׁתַּבְּרִין, כְּדֵי לִכְתֹּב "בְּנֵי חֵת". עֲשָׂרָה פְּעָמִים כְּתִיב "בְּנֵי חֵת", "בְּנֵי חֵת", עֲשָׂרָה כְּנֶגֶד עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל מִי שֶׁהוּא מְבָרֵר מִקְחוֹ שֶׁל צַדִּיק, כְּאִלּוּ מְקַיֵּם עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת.**

המדרש מביא מאמר נוסף בענין המסייע לצדיק: **אמר רבי יודן, חמשה פעמים כתוב "בני ברזלי"** בפרשה אחת בנביא, כאשר בא דוד לגמול לברזילי הגלעדי על שהאכילו כשברח מפני אבשלום, והם **כנגד חמשה ספרי תורה, ללמדך שכל מי שהוא מאכיל פרוסה** [דבר מאכל] **לצדיק, כאלו הוא מקיים חמשה ספרי תורה.**

אָמַר רַבִּי יוּדָן, חֲמִשָּׁה פְּעָמִים כָּתוּב "בְּנֵי בַרְזִלַּי", כְּנֶגֶד חֲמִשָּׁה סִפְרֵי תוֹרָה, לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל מִי שֶׁהוּא מַאֲכִיל פְּרוֹסָה לַצַּדִּיק, כְּאִלּוּ הוּא מְקַיֵּם חֲמִשָּׁה סִפְרֵי תוֹרָה.

מאורות המדרש

ללמדך שכל מי שהוא מברר מקחו של צדיק, כאלו מקיים עשרת הדברות. וצריך ביאור דברי המדרש, למה המברר מקחו של צדיק נחשב כאילו קיים עשרת הדברות ומי שהוא מאכיל פרוסה לצדיק נחשב כאילו מריים כל הורה כולה. ונראה לבאר דבריהם בדרך זו כי נשתנו המצוות שנאמרו לישראל בעשרת הדברות, משאר מצוות התורה שנצטוו. כי עשרת הדברות הם עיקרי יסוד האמונה, ויסודות ההנהגה שבין אדם למקום ובין אדם לחבירו, אך לא נצטוו בה להיטיב עם הבריות ולגמול חסד עם הזולת, ומצוותיו הם רק שלא יזיקו ולא יגנובו וכדומה. ובשאר מצוות התורה נכתבו הרבה מצוות צדקה וחסד. ובזה יבואר מה שאמרו כל המברר מקחו של צדיק, שהוא עושה מקח וממכר עם הצדיק ומתנהג על פי דין, אך אינו גומל צדקה וחסד עם הבריות, הרי זה כאילו מקיים עשרת הדברות. אולם כל המאכיל פרוסה לצדיק וגומל "תוספת" טובה עם הצדיק, הרי זה כאילו קיים כל התורה כולה וכנ"ל. (אור לישרים - רבי אורי לאנגנר)

המברר מקחו של עריק כאילו קיים י' הדיברות: עלה בדעתי והרציתי הדברים גם לכ"ק מרן אדמו"ר הרה"צ רבי חיים מוישיבה בת"א זצוק"ל על מה שראיתי במדרש רבה כאן שאר"א כמה דיות משתפכות כמה קולמוסין נשתברין כדי לכתוב בני חת, יו"ד פעמים כתיב בני חת כנגד עשרת הדיברות ללמדך שכל מי שהוא מברר מקחו של צדיק כאילו קיים עשרת הדיברות, א"ר יודן ה' פעמים כתיב בני ברזילי כנגד ח' ספרי תורה ללמדך שכל מי שהוא מאכיל פרוסה לצדיק כאילו הוא מקיים ה' ספרי תורה. ופירשתי בס"ד המדרש שהוא פליאה, עפ"י הגמרא ביבמות (צ"ז, א) (והם דברי הירושלמי בשקלים שהעתקתי) "אָגוּרָה בְאָהֳלֶךָ עוֹלָמִים" (תהלים סא ה), אמר דוד לפני הקב"ה יהי רצון שיאמרו דברי שמועה מפי בעוה"ז דאמר ר' יהודא בשם רשב"י כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו שפתותיו דובבות בקבר, וזהו ההבדל בין מברר מקחו של צדיק למאכיל פרוסה לצדיק כי לברר מקחו של צדיק פירושו שיש ספר גדול של צדיק וקדוש ומוציאים ממנו מעט מזעיר דבר המובן לכל נפש והנצרך לכל גדול וקטן, צדיק ופשוטי עם. ועל כן כיון שהספר כבר נדפס בעולם ולא מביא חידוש לעולם ויש מקום לקנתר זיל קרי ביה ספרי דרב ומה לנו להרבות בספרים חדשים, הוה כאילו קיים עשרות הדיברות, לא כן דברי תורה של צדיק שעדיין לא היו כלל וכלל בשמו על גבי ספר מודפס, ואי לאו כתיבתן והדפסתם בספר השתא, הוי תורה שבעל פה שהשכחה מצויה בה, ועלול להאבד, וח"ו נאבד זכותו של צדיק, זה מה שביקש דוד המלך ע"ה על עצמו "אגורה באהלך עולמים" ע"כ זה ודאי גדול זכותו יותר ונהרא מאכיל פרוסה לצדיק שמאכיל דבר שמקודם לא היה עדיין ועתה על ידי שמאכיל פרוסה זו לצדיק שפתותיו דובבות בקבר, וע"כ זכותו גדול דהוי כאילו קיים ה' ספרי תורה. [שוב מצאתי במכתב הנדפס בראש ספר "עטרת צבי" על הזוה"ק, שכתב שם הה"ק ר' סענדר ליפא מזידטשוב זצ"ל בשם אביו הה"ק ר' יצחק אייזיק זי"ע, שקאי מדרש זו על מי שמדפיס חד"ת של צדיק]. (הרה"ח ר' צבי מאיר פוגל "מראות הצובאות" ח"א, עמ' מ"ו)

חֲמִשָּׁה פְּעָמִים כָּתוּב "בְּנֵי בַרְזִלַּי". "וְלִבְנֵי בַרְזִלַּי הַגִּלְעָדִי תַּעֲשֶׂה חֶסֶד" (מלכים א' ב, ז): **בילקוט** (רמז ק"ע), א"ר יודן, חמשה פעמים כתיב "ולבני ברזילי הגלעדי" כנגד חמשה חומשי תורה, ללמדך שכל מי שמאכיל פרוסה לצדיק כאילו קיים חמשה חומשי תורה [וכן הוא כאן]. ויש לדקדק, הלא פרוסה אינה אלא חצי ומשמע שאינו מאכיל את הצדיק כל צרכו ואמאי הוי כאילו קיים ה' חומשי תורה. גם יש לדייק מאי שנא פרוסה דוקא. ונראה הכונה דבאמת המאכיל בעצמו הוא איש עני ואין לו כדי סעודה מצומצמת ככר לחם אחת, והוא נותן פרס חציו לצדיק, ה"ז כאלו קיים ה' חומשי תורה. ודייקו דוקא לומר ה' חומשי תורה הרומז על תורה שלימה, דע"י שנותן חצי פרוסה לצדיק מ"מ הוי כאלו קיים ה' חומשי תורה דהיינו כל התורה כולה, כי שלימות מעשיו של הצדיק נחשבין גם בשבילו. (להורות נתן - רבי נתן געשטעטנר)